

tüphanesi'nde bir nüshası mevcuttur (nr. 1766). Müellif bu eserini daha sonra eş-Şerhu'l-muhtasar 'alâ Hülâsati'l-âdâb ve eş-Şerhu'l-muhtavvel 'alâ Hülâsati'l-âdâb adlarıyla iki defa şerhetmiştir. İkinci şerhin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3855). 6. Şerhu'r-Risâleti's-Semerkindiyye fi'l-âdâb. Şemseddin es-Semerkindî'nin meşhur risâlesinin şerhi olup Bratislava'da bir nüshası mevcuttur (Univerzitná knižnica, TF. 119). 7. Hâşiye 'alâ Şerhi Mes'ûd er-Rûmî 'ale'r-Risâleti's-Semerkindiyye. Ebû'l-Kâsım b. Ebû Bekir es-Semerkindî'nin Ferâ'idü'l-fevâ'id adlı eserinin Kemâleddin Mes'ûd b. Hüseyin eş-Şirvânî er-Rûmî tarafından yapılan şerhi üzerine Eyyûbizâde'nin notlarındandır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3974). 8. Hâşiye 'alâ Şerhi Molla el-Hanefî 'alâ Âdâbi'l-'Adu-diyye. Aduddüddin el-İcî'nin Âdâbü'l-bahş adlı risâlesinin Molla Hanefî et-Tebrizî tarafından yapılan şerhi üzerine notlardır. Eserin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde mevcut olup (nr. 3987) aynı kütüphanede ikinci bir nüshası daha vardır (nr. 3915). 9. Hâşiye 'ale'l-Fevâ'idü'l-Mîriyye fi'l-âdâb. Molla Hanefî şerhi üzerine Mir Ebû'l-Feth Tâcüssaîdî tarafından yazılmış hâşiye notları olmalıdır. 10. Hâşiye 'alâ Şerhi's-Seyyid eş-Şerif 'alâ Âdâbi'l-'Adu-diyye (Osmanlı Müellifleri, II, 32; Mehmed Handžić, el-Cevherü'l-esnâ, s. 182). 11. Bedrü'l-me'âli fî Şerhi Bed'î'l-emâli. Üşî'nin el-Emâli adıyla bilinen akaide dair el-Kaşıdetü'l-lâmiyye'sinin şerhidir. Bir nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır (nr. 3524/1). 12. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Kaşıdetü'l-lâmiyyeti'l-Karabâğî. İznik'te müderrislik yapmış olan Osmanlı âlimlerinden Muhyiddin Muhammed b. Ali el-Karabâğî'nin el-Kaşıdetü'l-lâmiyye'ye yazdığı şerh üzerine Eyyûbizâde'nin notlarıdır. Bir nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde mevcuttur (nr. 3524/2).

B) Dil ve Edebiyat. 1. el-Fevâ'idü'l-'Abdiyye. Zemahşerî'nin nahiv ilmine dair Ünûmüze adlı eserinin şerhi olup öğrencisi Abdullah için kaleme almıştır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndedir (nr. 1563). 2. Şerhu 'Avâmili'l-Cürcânî. Abdülkâhir el-Cürcânî'nin el-'Avâmili'l-mi'e adlı eserinin şerhi olup Süleymaniye Kü-

tüphanesi'nde iki nüshası bulunmaktadır (Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1906, vr. 79-103; Kasıdecizâde Süleyman Sırrı, nr. 700, vr. 97-127). 3. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-'İşâm 'ale'r-Risâleti'l-'Adu-diyye fi'l-vaz'. Aduddüddin el-İcî'nin eserine İsmâüddin el-İsferâyînî tarafından yazılmış şerh üzerine notlardır. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde mevcuttur (nr. 3957). 4. Hâşiye 'alâ Hâşiyeti'l-Herevî 'alâ Muhtasarı'l-Me'ânî. Teftâzânî'nin Telhîşü'l-Miftâh'a yazmış olduğu muhtasar şerhine Ahmed b. Yahyâ b. Muhammed el-Herevî tarafından yazılan hâşiye üzerine notlarıdır. Bir nüshası, Mostar'da bir kilise kurumu olan Franyevaçki Samostan'daki kütüphanede mevcuttur (nr. 60). 5. Hâşiye 'alâ Dîbâceti'l-Muhtasar fi'l-Me'ânî. Muhtasarü'l-Me'ânî'nin giriş bölümüne yazılmış notlardan ibarettir. Bir nüshası Zagreb'deki Hırvat İlimler ve Sanatlar Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunmaktadır (nr. 446). 6. Hülletü'l-Manzûmeti's-Şâhidîyye. Şâhidî İbrâhim De-de'nin Tuhfe-i Hüsâmî adlı Farsça-Türkçe manzum sözlüğünün şerhidir. Müellif nüshası Saraybosna Şarkiyat Enstitüsü'nde (nr. 4365), ikinci bir nüsha da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 635) mevcuttur.

C) Fıkıh ve Fıkıh Usulü. 1. Miftâhu'l-huşûl fî şerhi Mir'âtü'l-uşûl. Molla Hüsrev'in Mir'âtü'l-uşûl adlı eserine henüz öğrenci iken yazdığı bir şerh olup bu eseriyle zamanındaki âlimlerin takdirini kazanmıştır. Eserin müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 3871), diğer nüshaları Süleymaniye (Süleymaniye, nr. 561; Hamidiye, nr. 440), Nuruosmaniye (nr. 976, 977) ve Râgıb Paşa (nr. 393) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 2. Fetihu'l-esrâr. Celâleddin el-Habbâzî el-Hucendî'nin el-Muğnî fî uşûli'l-fıkh adlı eserinin şerhidir. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 4027), ikinci bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hâlet Efendi, nr. 146) mevcuttur. 3. Muhtecebü'l-huşûl fî şerhi Mün-tehabî'l-uşûl. Hüsameddin el-Ahsike-sî'nin el-Müntehab fî uşûli'l-mezheb adlı eserinin şerhidir. Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndeki (nr. 3858) müellif nüshasında bu ismi taşıyan eser biyografik kaynaklarda Müntehebü'l-uşûl adıyla verilmektedir (Hediyyetü'l-'ârifin, II, 443; Osmanlı Müellifleri, II, 31). Eserin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Celâl Ökten, nr. 131).

4. Lübbü'l-ferâ'iz. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 3860/1). Müellif bu eserini daha sonra dokuz gün-de telif ettiğini söylediği Şerhu Lübbi'l-ferâ'iz adlı bir eserle şerhetmiştir. İkinci eserin müellif nüshası da Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'ndedir (nr. 3860/2). 5. Şerhu'r-Risâleti'n-Nesefiyye fi'l-ferâ'iz. Müellif nüshası Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan (nr. 3860/3) eserin hangi Nesefî'nin ferâiz konusundaki risâlesinin şerhi olduğu belirtilmemiştir.

Eyyûbizâde'nin bunlardan başka Ne-fâ'isü'l-mecâlis fi'l-va'z adlı eseriyle bir de dua mecmuası bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1657; Murâdî, Silkü'd-dü-
rer, IV, 218-219; Hediyyetü'l-'ârifin, II, 443;
İzâhu'l-meknûn, I, 339; II, 524; Osmanlı Mü-
ellifleri, II, 30-32; S. Başıacı, Bošnjaci i Herce-
govci u Islamskoj Književnosti, Sarajevo 1912,
s. 118-123; Mehmed Handžić, el-Cevherü'l-es-
nâ fî terâcimi 'ulemâ'i ve şu'arâ'i Boşna, Ka-
hire 1349/1929, s. 30, 179-182; a.mlf., Knji-
ževni rad bosansko-hercegovačkih muslimana,
Sarajevo 1934, s. 22-24, 71, 74, 105; Brockel-
mann, GAL Suppl., I, 842; II, 259, 317; Zirikli,
el-A'lam, VIII, 148; Kehhâle, Mu'cemü'l-mu'el-
lîfîn, XII, 291; H. Şabanović, Književnost muslimana
BiH na orijentalnim jezicima, Sarajevo
1973, s. 390-410; M. Zdravlović, "Prilog po-
znavanju djela Šejha Juje", Hercegovina, I,
Mostar 1981, s. 119-137; Amir Lyubović, "Na
marginama rukopisnih djela Mustafe Ejubovi-
ća (1651-1707)", a.e., IV, Mostar 1984, s. 225-
238; M. Jahić, "Rukopisna djela Šejh Juje u
Gazi Husrevbegovoj biblioteci", Anali Gazi
Husrevbegova Biblioteka, XI-XII, Sarajevo 1985,
s. 39-54.

AMIR LJUBOVIĆ

EYYÜBİZÂDE MEHMED

(ö. 1128/1716)

Müderris, hattat ve kemankeş.

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mehmed olup Eyyûbzâde lakabıyla meşhur olmuş-
tur. Medrese tahsilinden sonra zamanı-
nın âlimlerine muîdlik ve çeşitli medre-
selerde müderrislik yaptı. Sırasıyla 1105'-
te (1694) Çoban Çavuş, ertesi yıl Hızır Çe-
lebi, 1109'da (1697) Molla Kırîmî ve üç
yıl sonra da Molla Gürânî medreseleri-
ne müderris oldu. 1115'te (1703) Şeyhü-
lislâm Seyyid Feyzullah Efendi'nin Edir-
ne'deki vakıflarının müfettişliğine geti-
rildiyse de Feyzullah Efendi'nin aynı yıl
katledilmesinden sonra görevi ibtidâ-i
dâhil derecesiyle Zeynî Çelebi Medrese-
si müderrisliğine indirildi. Ertesi yıl va-

zifesi Ekmekçizâde Medresesi müderrisliğine nakledildi. 1118 Zilkadesinde (Şubat 1707) İbrâhim Paşa-yı Cedîd Medresesi ve 1123 Zilhiccesinde de (Ocak 1712) Bayram Paşa Medresesi müderrisi oldu. 1127'de (1715) Mûsile-i Süleymâniyye derecesiyle Üsküdar Vâlide Sultan Medresesi müderrisliğine terfi etti.

İlmî faaliyetleri yanında güzel sanatlarla da ilgilenen Eyyûbzâde, sülûs ve nesihi yazılarını Nefeszâde İsmâil Efendi'den meşkederek icâzet aldı. Diğer yazı çeşitleri yanında bilhassa nesta'lik hattındaki maharetiyle zamanının önde gelen hattatları arasında yer aldı. Ayrıca okçuluk sanatında da ünlü bir kemankeş olarak tanınmıştır. Kabza alıp yeni bir menzil rekoru kırarak taş diktirmiş ve menzil sahibi olmuştur.

15 Cemâziyelâhir 1128 Cumartesi (6 Haziran 1716) gecesi vefat eden Eyyûbzâde Edirnekapi dışındaki mezarlığa defnedildi ve menzil taşı mezar taşı yerine konuldu.

BİBLİYOGRAFYA:

Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, II, 383; Suyolcuza-de, *Devhatü'l-küttâb*, s. 132; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 394-395; *Sicill-i Osmânî*, IV, 211; Süleyman Kânî İrtem, *Türk Kemankeşleri*, İstanbul 1938, s. 141; İsmail Fazıl Ayanoğlu, *Okmeydanı ve Okçuluk Tarihi*, İstanbul 1974, s. 51.

MUHİTTİN SERİN

EZÂ

(الذى)

Masdar olarak "incinmek" anlamına gelen ezâ isim olarak genellikle "acı, maddî veya mânevî zarar, eziyet" şeklinde karşılanmış ve "üzüntü, elem doğuran etken, maddî zararı dokunan şey" diye tarif edilmiştir. Râgıb el-İsfahânî'nin tanımına göre ezâ, "canlının ruhî veya bedenî varlığına yahut çevresine dokunan zarar" demektir; bu zarar dünyevî veya uhrevî olabilir (*el-Müfredât*, "ezy" md.). İbnü'l-Esir, "Yeni doğmuş çocuğun başındaki ezâyı gideriniz" (Buhârî, "Aķıķa", 2) meâlindeki hadiste yer alan ezâ ile sabînin başında bulunan saç, kir ve rahim atıklarının; "İmanın en küçük derecesi yoldan ezâyı kaldırmaktır" (Buhârî, "Mezâlim", 24; Müslim, "İmân", 58) anlamındaki hadiste geçen ezâ ile de çalı çırpı, taş vb. zararlı nesnelerin kastedildiğini belirtir (*en-Nihâye*, "ezy" md.). Zebîdî, ezânın "küçük çaplı kötülük" mânasına geldiğini, bundan daha fazlasına zarar

denildiğini kaydeder (*Tâcû'l-ʿarûs*, "ezy" md.). İslâm filozofları lezzetin karşıtı olmak üzere elem kelimesi yanında ezâyı da kullanmışlardır (meselâ bk. Fârâbî, s. 56, 81; İbn Sînâ, s. 682-683, 693-694).

Kur'an-ı Kerim'de ezâ kelimesi türevleriyle birlikte yirmi dört âyetle geçmektedir. Bu âyetlerin bir kısmında ezâ maddî ve bedenî sıkıntı, acı veya buna sebep olan şeyi ifade eder. Buna göre kadınların hayız hali bir ezâdır (el-Bakara 2/222). Müfessirler buradaki ezâyı "tıksıntı veren şey" olarak anlamışlardır (Zemahşerî, I, 134; Râzî, VI, 62; Şevkânî, I, 248). Fahreddin er-Râzî'ye göre ise hayız halinde ezâ sayılan şey bu durumda iken akan kandır. Bu kan dışarı atılması halinde vücuda zarar vereceği için ezâ diye adlandırılmıştır (*Mefâtihü'l-ğayb*, VI, 62-64). Başka bir âyetle yağmurun yol açtığı sıkıntıya da ezâ denilmiştir (en-Nisâ 4/102). Burada savaş yüzünden böyle bir ezâyı mâruz kalınması halinde savaşın durdurulmasına izin verilmektedir. Hacıların ihramda iken saçlarını kesmelerine cevaz verme imkânı sağlayan baştaki yara veya bitlenme belirtisi gibi sıkıntılı durumlarla (el-Bakara 2/196) kadınların kötü niyetli erkekler tarafından rahatsız edilmesi (el-Ahzâb 33/59), zina suçu işleyenlerin cezalandırılması (en-Nisâ 4/16), müslümanların müşrikler tarafından sıkıntı ve eziyete uğratılmaları da (Âl-i İmrân 3/195) ezâ veya aynı kökten gelen kelimelerle ifade edilmiştir.

Ezâ kelimesi Kur'an'da bu maddî anlamları yanında mânevî ve ruhî sıkıntı, acı, üzüntü, incinme veya bunlara sebep olan etkenleri ifade edecek şekilde de kullanılmıştır. Âl-i İmrân sûresinde (3/111) Ehl-i kitabın müslümanlara ezâdan başka bir zarar veremeyecekleri belirtilmektedir. Müfessirler buradaki ezâyı yalan, tahrif, iftira, kınama gibi sözle sataşma anlamı vermişlerdir (Zemahşerî, I, 210; Şevkânî, I, 413). Aynı sûrenin 186. âyetinde müslümanların can ve mal kaybı için "belâ" kökünden gelen bir fiil kullanılırken Ehl-i kitabın ve müşriklerin müslümanlar hakkındaki incitici sözlerine ezâ denilmesi dil âlimlerinin "küçük çaplı kötülük" şeklindeki ezâ tanımını hatırlatmaktadır. Hz. Peygamber'e karşı davranışları hususunda ashâbı eğitmeyi amaçlayan bir âyetle izinsiz olarak onun evine girilmesinin kendisine ezâ verdiği belirtilmektedir (el-Ahzâb 33/53). Bu âyetteki hükmün Resûl-i Ekrem'le sınırlı olmadığı, müslümanların birbi-

rine ve özellikle büyüklerine karşı davranışlarını da düzenlediği açıktır. Aynı sûrenin 57. âyetinde Allah ve Resulü'ne ezâ edenlerden söz edilmiştir ki insanın Allah'a gerçek anlamda ezâ etmesi mümkün olmadığından bu âyeti mecazi olarak "küfür, isyan, peygamberliğin inkârı ve dine muhalefet" gibi mânalarda anlamak gerekir (farklı anlamlar için bk. Zemahşerî, III, 246; Râzî, XXV, 228-229). Bundan sonra gelen âyetle, mümin erkeklerle ve kadınlara bir kötülük işlemedikleri halde ezâ edenlerin iftirada bulundukları ve apaçık bir günah yükledikleri bildirilmiştir. Zemahşerî'nin kaydettiğine göre bu âyet insanlara olduğu gibi hayvanlara da eziyet edilmemesi gerektiğini gösterir (*el-Keşşâf*, III, 246).

Sadaka ve infak kavramlarıyla ifade edilen malî yardımın önemini, usulünü, ahlâkî ilkelerini, dünyevî ve uhrevî faydalarını anlatan, bu arada İslâm ahlâkının çıkarıcılık ve egoizm karşıtı sevgi ve fedakârlığa dayalı karakterini ortaya koyan âyetlerde (el-Bakara 2/261-274) malî yardımların ahlâkî değer kazanması ve makbul olması için sadece Allah rızası gözetilerek yapılması, bundan dolayı da söz konusu yardımların "men" (minnettarlık beklentisi, başa kakma) ve ezâ kelimeleriyle ifade edilen ayıplardan arınmış olması gerektiği bildirilir. Aksi halde, "Güzel bir söz ve bağışlama, arkasından ezâ gelen sadakadan daha hayırlıdır" (el-Bakara 2/263). Çünkü münafıkların gösteriş için yaptıkları hayırlar gibi başa kakarak ve eziyet ederek verilen sadakalar da boşa gidecektir (el-Bakara 2/264).

Ezâ ile ilgili benzer açıklamalar hadislerde de geçmektedir (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "ezy" md.). Bu hadislerde genellikle insanlara maddî veya mânevî olarak zarar veren, onları inciten; meclisler, yollar, helâlar ve mescidler gibi umuma ait yerlerde insanlara sıkıntı ve üzüntü veren; aile, komşuluk, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerini zedeleyen; zayıfları ve sakatları sıkıntıya sokan sözler, tutum ve davranışlarla zararlı nesneler ezâ kavramıyla ifade edilir; bu münasebetle de İslâmî edep ve ahlâk kurallarının örnekleri verilir. "Allah mümine eziyet edilmesini hoş karşılamaz" (Tirmizî, "Edeb", 59); "Ölülere sövüp saymayınız, çünkü hayattaki yakınlarını incitirsiniz" (Tirmizî, "Birr", 51; Nesâî, "Kasâme", 23); "İnanmış kimse komşusuna eziyet etmemelidir" (Buhârî, "Rikâk", 23, "Nikâh", 80); "İnsanları inciten melekleri de incitir" (Müslim, "Mesâcid", 72, 74; Nesâî, "Mesâcid",